

EL CINEMA COM A EINA DIDÀCTICA PER A L'ENSENYAMENT DE LA PRIMERA GUERRA MUNDIAL I ELS DRETS HUMANS

Eduard Josep Chifré i Petit

Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, Barcelona

Paraules clau: *ensenyament, cinema, Primera Guerra Mundial, bel·licisme, trinxeres, militarisme, Hemingway, la mort, Gallipoli, drets humans, cop d'estat, desapareguts, pena de mort, racisme, Schindler, nazisme, errors judicials.*

Cinema as a didactic resource for teaching the First World War and the human rights

Summary: *Two proposals are put forward for using cinema as a didactic resource for teaching the First World War and the Human Rights. For the First World War and, with the purpose of studying subjects like: the origins of the conflict, trench warfare and the horrors of war, the following films are proposed: All quiet on the Western front, Paths of glory, A farewell to arms, Gallipoli and The blue max.*

With regards to the Human Rights, and to study subjects like: coups d'état, racism, Nazism or the imprisonment of innocent people, the following films are suggested: Missing, Last dance, To kill a mockingbird, Schindler's list and In the name of the father. Studying all those films, and in observance of the laws in force, can help, in great measure, with the comprehension of the First World War and the Human Rights.

Key words: *teaching, cinema, First World War, warmongering, trenches, militarism, Hemingway, death, Gallipoli, Human Rights, coup d'état, number of missing, death penalty, racism, Schindler, Nazism, miscarriage of justice.*

Introducció

A continuació es fan dues propostes d'utilització del cinema com a recurs didàctic per a l'ensenyament, a secundària o al batxillerat, de dues temàtiques molt diferents: la Primera Guerra Mundial i els drets humans. En aquesta proposta, el tractament de la Primera Guerra Mundial està pensat sempre des d'una òptica pacifista i posant èmfasi en els horrors de la guerra. En relació amb els drets humans, s'incideix en la voluntat de defensa, manteniment i respecte d'aquests drets. En cada pel·lícula escollida pel tractament d'aquests dos temes s'indiquen quins apartats o diàlegs es poden treballar a l'aula.

1. Primera Guerra Mundial

Pel que fa a la Primera Guerra Mundial, a fi i efecte d'estudiar qüestions tals com els orígens del conflicte, la guerra de trinxeres, el militarisme, les noves tecnologies militars, la guerra a l'aire i, en definitiva, els horrors de la guerra, es planteja l'estudi de pel·lícules com ara: *All quiet on the Western front* (*Sense novetats en el front*), versions de Lewis Milestone (1930) i de Delbert Mann (1979); *Paths of glory* (*Camins de glòria*), de Stanley Kubrick (1957); *A farewell to arms* (*Adéu a les armes*), versions de Frank Borzage (1932) i de Charles Vidor (1957); *Gallipoli*, de Peter Weir (1981), i *The blue max* (*Les àligues blaves*), de John Guillermin (1966).

1.1. *All quiet on the Western front* (*Sense novetats en el front*)

D'aquesta pel·lícula podem esmentar dues versions, la de Lewis Milestone (1930), protagonitzada per Lew Ayres i Louis Wolheim, i la de Delbert Mann (1979), protagonitzada per Ernest Borgnine i Richard Thomas. És una pel·lícula que descriu les vivències i els horrors que un jove soldat alemany viu durant la Primera Guerra Mundial.

Temes de la pel·lícula per ser treballats a l'aula

Esmentarem els següents:

- El bel·licisme i l'entusiasme per anar a la guerra
- La propaganda militar i el fals patriotisme
- La creença en una guerra ràpida amb poques víctimes
- La guerra de trinxeres, la mort i el menyspreu per la vida humana
- El desconeixement en la rereguarda del que passa en el front.

Diàlegs de la pel·lícula per ser comentats a classe

Podem destacar, de la versió de Lewis Milestone, els següents:

- «És bonic i digne morir per la mare pàtria» (ho diu un mestre alemany als alumnes)
- «És brut i dolorós morir per la Pàtria» (ho comenta el protagonista de la pel·lícula)
- «És un cadàver, ja no és ningú» (en relació amb els morts en la batalla)
- «Tot emperador necessita una guerra» (en referència al *Kaiser*)
- «Vivim a les trinxeres, lluitem per seguir vius i en ocasions ens maten»
- «Només sabem morir» (ho esmenta un soldat alemany).

1.2. *Camins de glòria* (*Paths of glory*)

Dirigida per Stanley Kubrick el 1957 i protagonitzada per Kirk Douglas, Ralph Meeker i Adolphe Menjou. La pel·lícula narra l'ambició i la manca d'escrúpols dels generals

francesos així com el Consell de Guerra al qual són sotmesos tres soldats francesos acusats de covardia.

Temes de la pel·lícula per ser treballats a l'aula

Destacarem els següents:

- El bel·licisme i el militarisme
- La guerra de trinxeres i el menyspreu per la vida humana
- L'ambició dels militars d'alta graduació i la seva manca d'escrúpols
- La «justícia militar» a través dels consells de guerra.

1.3. *Adéu a les armes (A farewell to arms)*

Esmentarem dues versions d'aquesta pel·lícula, la dirigida per Frank Borzage (1932), amb Gary Cooper, Helen Hayes i Adolphe Menjou, i la versió de Charles Vidor (1957), amb Rock Hudson, Jennifer Jones i Vittorio de Sica. El film mostra com un voluntari americà participa en la Primera Guerra Mundial, dins l'Exèrcit italià, com a conductor d'ambulància, i l'abandona quan s'enamora d'una infermera.

Temes de la pel·lícula per ser treballats a l'aula

Esmentarem els següents:

- L'obra de Hemingway (el film es basa en la seva novel·la *Un adéu a les armes*)
- El bel·licisme i la «justícia militar» a través dels consells de guerra
- El paper de la religió en la guerra
- Comparar les dues versions per veure quina segueix amb més fidelitat la novel·la de Hemingway.

Diàlegs de la pel·lícula per ser comentats a classe

De la versió de Frank Borzage indicarem els següents:

- «Què significa la mort per un cristià?»
- «Si ningú ataqués, s'acabaria la guerra»
- «Barallar-se o morir, això és el que fa la gent».

1.4. *Gallipoli*

Film dirigit per Peter Weir (1981) i protagonitzat per Mel Gibson i Mark Lee. El film descriu el drama de dos amics australians que lluiten a la batalla de Gallipoli.

Temes de la pel·lícula per ser treballats a l'aula

Mencionarem els següents:

- El desastre de la batalla de Gallipoli
- El menyspreu per la vida humana i la guerra de trinxeres
- La propaganda bèl·lica i l'alegria per anar a la guerra
- La pèrdua de vides humanes en la guerra.

1.5. *Les àligues blaves (The blue max)*

Pel·lícula dirigida per John Guillermin (1966) i protagonitzada per George Peppard, James Mason i Ursula Andress. El film mostra la guerra a l'aire durant la Primera Guerra Mundial a través d'un oficial alemany.

Temes de la pel·lícula per ser treballats a l'aula

Esmentarem els següents:

- La guerra a l'aire durant la Primera Guerra Mundial i la mort en les batalles aèries
- Fabricar herois per a la propaganda militar
- Tot val per guanyar la guerra?
- L'ambició dels militars en la guerra.

1.6. Altres pel·lícules d'interès relacionades amb la Primera Guerra Mundial

Esmentarem les següents:

- *Rei i pàtria (King and Country)*
- *El Baró Vermell (Von Richthofen and Brown)*
- *El preu de la glòria (What price glory)*
- *La Reina d'Àfrica (The African Queen)*

2. Drets humans

Quant als drets humans, es proposa el treball amb les pel·lícules: *Missing (Desaparegut)*, de Costa Gavras (1981), adient per tractar els cops d'estat i els desapareguts; *Last dance (Condemnada)*, de Bruce Beresford (1996), per debatre sobre la pena de mort; *To kill a mockingbird (Matar un rossinyol)*, de Robert Mulligan (1962), per tractar el racisme; *Schindler's list (La llista de Schindler)*, de Steven Spielberg (1993), per treballar el nazisme, i *In the name of the father (En el nom del pare)*, de Jim Sheridan (1993), pel·lícula per tractar l'empresonament d'innocents.

2.1. *Desaparegut (Missing)*

Film dirigit per Costa Gavras (1981), amb música de Vangelis, molt ben adaptada a la temàtica de la pel·lícula, i protagonitzada per Jack Lemmon i Sissy Spacek. La pel·lícula narra la desaparició d'un americà, a Xile, durant el cop d'estat militar d'Augusto Pinochet.

Temes de la pel·lícula per ser treballats a l'aula

Destacarem els següents:

- Les dictadures a Sud-amèrica i el drama dels desapareguts
- Els cops d'estat i els assassinats
- La implicació dels Estats Units en el cop d'estat de Xile
- L'Estadi Nacional de Santiago de Xile com a camp de concentració.

2.2. *Condemnada (Last dance)*

Pel·lícula de Bruce Beresford (1996), protagonitzada per Sharon Stone i Rob Morrow (el protagonista de la sèrie de televisió *Doctor a Alaska*). La pel·lícula narra com una noia acusada de dos assassinats és condemnada a la pena de mort per injecció letal.

Temes de la pel·lícula per ser treballats a l'aula

Mencionarem els següents:

- La pena de mort en general i el cas dels Estats Units en particular
- La democràcia i la pena de mort
- Hi ha igualtat davant la llei?
- Pena de mort: justícia o revenja?, càstig cruel?

2.3. *Matar un rossinyol (To kill a mockingbird)*

Film dirigit per Robert Mulligan (1962) i protagonitzat per Gregory Peck (Atticus Finch en el film) i Robert Duvall (actor en els inicis de la seva carrera cinematogràfica). El film descriu com en un poble d'Alabama un home negre és acusat d'atacar una dona blanca i de quina manera se'l condemna, únicament i exclusivament perquè és negre.

Temes de la pel·lícula per ser treballats a l'aula

Assenyalarem els següents:

- El racisme i els prejudicis
- La injustícia

- La intolerància
- La pretesa «supremacia» dels blancs.

2.4. *La llista de Schindler (Schindler's list)*

Pel·lícula dirigida per Steven Spielberg (1993) i protagonitzada per Liam Neeson, Ben Kingsley i Ralph Fiennes. La pel·lícula ens explica com, en el nazisme, l'industrial Oskar Schindler salva centenars de jueus de la mort a mans dels nazis.

Temes de la pel·lícula per ser treballats a l'aula

Esmentarem els següents:

- El nazisme, l'Holocaust i els trens de la mort
- Els camps d'extermini
- La història d'Oskar Schindler
- El col·laboracionisme amb els nazis.

2.5. *En el nom del pare (In the name of the father)*

Jim Sheridan la va dirigir el 1993 i la van protagonitzar Daniel Day-Lewis, Emma Thompson i Pete Postlethwaite. L'argument del film es basa en la manera com quatre persones són injustament condemnades per l'atemptat de Guildford del dia 5 d'octubre de 1974.

Temes de la pel·lícula per ser treballats a l'aula

Indicarem els següents:

- Els errors judicials, la manca de garanties judicials i les proves falsejades
- El conflicte entre catòlics i protestants a Irlanda del Nord
- La pressió de l'opinió pública
- El terrorisme d'estat.

2.6. Altres pel·lícules d'interès relacionades amb els drets humans

Esmentarem les següents:

- *Crema Mississipi (Mississippi burning)*
- *Kandahar*
- *L'herència del vent (Inherit the wind)*
- *Pena de mort (Dead man walking)*

Conclusions

Podem concloure dient que es poden treballar un gran nombre de temàtiques a l'aula utilitzant el cinema, sempre complint amb la legalitat, com a eina didàctica de suport. L'ensenyament de la Primera Guerra Mundial i els drets humans en són dos exemples.

Altres temes que poden ser treballats amb el suport del cinema són: el nazisme, la Guerra Civil, la defensa del medi ambient, la història de Grècia i la de Roma, la d'Egipte, etc. És a dir, les possibilitats del cinema com a suport pedagògic són molt grans i, per tant, cal tenir-les en compte en el camp de l'ensenyament.

Bibliografia

- AGUILERA, C.; MAS, N. (1999). *Los actores de los Oscar del siglo xx*. Barcelona: 2001.
- CAPARRÓS LERA, J. M. (1997). *100 películas sobre historia contemporánea*. Madrid: Alianza.
- HEMINGWAY, E. (1999). *Un adiós a las armas*. Barcelona: Caralt.